

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Avate Audiovisuaalisen alan tekijät ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevasta lainsäädännöstä. Käsikirjoittajien, näyttelijöiden ja ohjaajien yhteisenä tekijänoikeusjärjestönä tarkastelemme lausunrossamme hallituksen esitystä yleisesti sivistyshallintoa koskettavana kokonaisuutena ja tarkemmin Kulttuuriviraston osalta.

Hallituksen esityksestä käy hyvin ilmi, että uudistuksella tavoitellaan yhtenäisempää ja selkeämpää virastorakennetta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Tällä rakenteella tavoitellaan toiminnallista ja taloudellista tehokkuutta sekä helpompaa ohjausta. Esityksestä jää kuitenkin puuttumaan selkeä kulttuuripoliittinen strategia ja visio, jonka vuoksi uudistus tehtäisiin. Tämän vuoksi hallituksen esitys tuntuu varsin tekniseltä tehostamishankkeelta, joka sivuuttaa sivistyksen vaalimisen, edistämisen ja vahvistamisen tavoiteltavan uudistuksen kautta.

Hallituksen lakiesityksessä Kulttuuriviraston tehtävistä ei ole enää taiteen edistämistä erikseen kansallisesti ja kansainvälisesti. Tämä muutos saattaa pahimmillaan vähentää taiteen edistämisen kansainvälistä ulottuvuutta, joka etenkin audiovisuaalisella alalla on keskeinen tae kasvulle. Kulttuuriviraston tehtävistä puuttuu myös KAVIn nykyinen vastuu elokuvakasvatuksesta, joka tulisi lisätä uuden viraston tehtäviin.

Hallituksen esityksen kansainvälisessä vertailussa selviää, että suomalaisia sivistyshallinnon virastoja on saman verran tai vähemmän kuin verrokkimaissa. Kansainvälisen vertailun näkökulmasta Taiteen edistämiskeskuksen ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin yhdistäminen tuntuu perusteettomalta, etenkin kun nykyisten virastojen substanssit ja toiminnot eivät ole lainkaan yhtenevät saati toisiaan tukevat. Tältä osin yhdyimme Taiteen edistämiskeskuksen lausuntoon.

Haluamme myös tuoda esiin, että hallituksen esityksen mukaisesti virastorakenneuudistuksella tavoitellaan VM:n virastojen kehittämisestä antaman suosituksen mukaisesti sitä, että uusien virastojen rakentamisessa painottuu tehtävien laadukas, asiakaslähtöinen ja tuloksellinen hoitaminen sekä toiminnalliset ja taloudelliset tarpeet. Asiakaslähtöisyyden ja toiminnallisuuden painottuminen ei näyttäisi Kulttuurivirastossa toteutuvan, Taiteen edistämiskeskuksen ja KAVIn yhdistämisen on miltei mahdotonta nähdä edesauttavan nykyisten asiakkaiden ja sidosryhmien tarpeiden parempaa toteutumista. Lisäksi huolta aiheuttaa jo olemassa olevien virastojen mahdollisuudet selvittää lakisääteisten tehtävien toteuttamisesta liian vähäisen rahoituksen vuoksi, erityisesti Kansallisen audiovisuaalisen instituutin osalta tilanne on huolestuttava tälläkin hetkellä. On vaikea nähdä niitä Kulttuuriviraston tuomia toiminnallisia hyötyjä, joilla olisi merkittävät taloudelliset vaikutukset nykyisiin lakisääteisten tehtävien hoitoon.

Huomioinarvoista on Kulttuurivirastoa koskevan lainsäädännön laveus. Lakiin ei esimerkiksi ole kirjattu uuden asiantuntijapaneelin tehtäviä tai sen roolista suhteessa taide- ja kulttuurineuvostoon. Vertaisarvioinnin rooli ja tätä kautta taiteen autonomia peruseriaatteena loistaa poissaolollaan esityksessä. Lisäksi esimerkiksi nykyisin säädetystä Taiteen edistämiskeskuksen alueellisuudesta ei ole mainittu uutta kulttuurivirastoa koskevassa lakiesityksessä, vaan alueellisten toimipaikkojen sijoittamisesta voitaisiin vapaasti päättää virastossa.

Taide- ja kulttuurineuvosto vastaisi nyt olemassa olevien taideneuvoston ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin neuvottelukunnan tehtävistä. Myös valtion ja alueellisten taidetoimikuntien poistuessa uudelle neuvostolle tulisi vielä merkittävämpi rooli apurahoista päättämisestä. On miltei mahdotonta nähdä miten 6–10 jäseninen neuvosto kykenisi vastaamaan näin laajasta tehtävästä siten, että jäsenten riittävä asiantuntemus olisi mahdollista turvata. Hälyyttävää on myös, ettei neuvoston nimeämisessä korosteta taiteen ja taiteellisen työn tekemisen asiantuntemusta. Tältä osin yhdyimme Taiteen edistämiskeskuksen lausuntoon.

Taide- ja kulttuurineuvostossa tulee olla edustettuna nykyisten taideneuvoston ja KAVI:n neuvottelukunnan asiantuntemus. On nähtävissä, että tällainen kokoonpano on verrattain laaja, joten onkin perusteltua pohtia tulisiko Kulttuurivirastolla olla selkeästi kaksi neuvostoa tai taide- ja kulttuurineuvoston lisäksi kaksi neuvottelukuntaa, joilla olisi rooli sidosryhmien kuulemisessa ja viraston toiminnan tukemisessa. Ehdotettua lainsäädäntöä on tarkennettava taide- ja kulttuurineuvoston nimeämisen, toiminnan ja tehtävien osalta. Nyt esitetyn mukainen malli antaa liikaa valtaa poliittiselle päätöksenteolle ja sivuuttaa esimerkiksi taiteilijajärjestöjen kuulemisen neuvostoa nimitettäessä. Laissa tulee myös taata, että vertaisarviointia tehdään asiantuntijapaneelissa ja taide- ja kulttuurineuvosto ei voi ohittaa paneelin tekemää arviointia päätöksiä tehdessä. Näin merkittävän asian jättäminen vain työjärjestyksen varaan uhkaa merkittäväällä tavalla taiteen autonomiaa.

Avate Audiovisuaalisen alan tekijät ry ei kannata lakiesityksen hyväksymistä ehdotetussa muodossa. Lakia tulee täydentää siten, että siinä:

-säädetään asiantuntijapankin tehtävät, toiminta ja kokoonpano, sekä nimittäminen, joka ei voi olla taide- ja kulttuurineuvoston tehtävä, jotta arm's length -periaate voidaan taata. Asiantuntijapankin nimeämisessä tulee kuulla taiteilijajärjestöjä ja nykyisiä KAVIn sidosryhmiä,

-säädetään taide- ja kulttuurineuvoston kokoonpanosta korostaen taiteen ja taiteellisen työn tekemisen asiantuntemusta,

-säädetään taide- ja kulttuurineuvoston veloitteesta huomioida asiantuntijaneelien toteuttama vertaisarviointi apurahapäätöksiä tehdessä.

Esitämme, että lain valmistelussa ja virastouudistuksesta toteutetaan laajempi kuuleminen nyt annetun lausuntopalautteen perusteella. Nyt valmistellut lähtökohdat vertaisarvioinnille ja Kulttuuriviraston toiminnalle eivät ole riittävän tarkat, jotta uudistuksen vaikutuksia olisi mahdollista arvioida. Tämän vuoksi tarvitsemme lisää keskustelua ja tarkempaa valmistelua, jotta perustuslaissa taattu taiteen vapaus ja täten myös autonominen asema on mahdollista turvata.

Numminen Matti
Audiovisuaalisen alan tekijät ry